

"нація" і "націоналізм" у різних теоріях мають спільні родові ознаки, які відображають ці загальні риси. Отже, можна припустити, що поняття "українська нація" і "український націоналізм" також відповідають цим "стандартам" [2, с. 253].

З іншого боку, цілком очевидно, що "український варіант" становлення нації і націоналізму має певні специфічні ознаки, які роблять його унікальним. У чому полягає ця унікальність, в яких моментах "український проект" відрізняється від "класичних варіантів" націотворення – це також проблема, аналіз якої дає змогу визначити місце української нації у світовій історії. Розглядаючи "український проект", увага автора зосереджена головним чином на теоретичних аспектах становлення української нації і націоналізму, намагаючись уникати ілюстративних моментів, звернень до конкретних фактів, емпіричного матеріалу.

Аналіз основних і найхарактерніших науково-теоретичних розробок щодо походження та розвитку націй, і української нації зокрема, дає підстави твердити, що національна ідея – це своєрідна мета, без якої народ перетворюється на аморфну масу людей, що проживає на певній території. Покликання національної ідеї – об'єднати народ, інтегрувати й гармонізувати інтереси нації, етнічних груп і релігійних конфесій, а також усіх суспільних інституцій, політичних партій і громадських організацій. Звісно, існує неоднозначність трактування і визначення національної ідеї як представниками різних полі-

тичних сил, так і представниками різних етнічних груп, та незважаючи на наявність відмінних інтерпретаційних визначень нації, національної ідеї, націотворення, головною її функцією залишається консолідаційна. Українська національна ідея повинна стати основою самоорганізації українства як загальнолюдської спільності.

Національна держава – це не тільки певна територія й населення, історична пам'ять і культура, але це також ціннісне поняття, що визначає конкурентоспроможні норми поведінки та мислення певної консолідації численних груп людей, і яке є духом нації.

Список використаних джерел

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Пер. з англ. Віктора Морозова. – 2-е вид., переробл. – К.: Критика, 2001. – 271 с.
2. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
3. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. – К.: Критика, 2000. – 303 с.
4. Рябчук М. Дві України: реальні межі, віртуальні війни. – К.: Критика, 2003. – 335 с.
5. Рябчук М. Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і "розбудова держави". – К.: Критика, 2000. – 271 с.
6. Сміт Ентоні Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання. – К.: Темпора, 2009. – 312 с.
7. Сміт Ентоні Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М.Климчука і Т.Цимбала. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 320 с.
8. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія. / Пер. з англійської. – К.: "К.І.С.", 2004. – 170 с.

Надійшла до редколегії 17.11.14

М. Парахина, канд. ист. наук, старш. научн. сотр.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНСОЛИДАЦИИ И РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОЙ НАЦИИ: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Анализируются ключевые наработки отечественных и зарубежных исследователей в отрасли исследования и раскрытия основных теорий нации и национализма. Освещены магистральные и наиболее характерные научно-теоретические разработки относительно происхождения и развития наций, и украинской нации в частности.

Ключевые слова: нация, национализм, украинская национальная идея, народ.

Parakhina M., Ph. D. in History, Scientific associate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

HISTORICAL BASIS OF CONSOLIDATION AND DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN NATION: EXPERIENCE, PROBLEMS, SUGGESTIONS

Analyzes the principal groundworks of domestic and foreign researchers in the field of investigation and the disclosure of the basic theories of nation and nationalism. It highlights the main and most characteristic of scientific and theoretical elaborations concerning the origin and development of nations, and in particular of the Ukrainian nation.

Keywords: nation, nationalism, the Ukrainian national idea, people.

УДК 504:327

Т. Перга, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.
Державна установа "Інститут всесвітньої історії НАН України", Київ

ЕКОЛОГІЧНА КОНВЕРГЕНЦІЯ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

У статті розкриваються головні засади теорії екологічної конвергенції. Аналізується екологічна політика на рівні регіонів світу та головні напрямки її зближення.

Ключові слова: екологічна конвергенція, екологічна політика, регіональна політика.

Початок ХХІ ст. ознаменувався загостренням екологічних проблем та перетворенням більшості з них на глобальні. Зростаюча взаємозалежність держав світу, в тому числі в екологічній сфері, актуалізувала зближення їх позицій в сфері захисту довкілля. В сучасній науковій думці цей процес отримав назву екологічної конвергенції. На наш погляд, саме екологічна конвергенція лежить в основі формування національної, регіональної та глобальної екологічної політики, тому вивчення закономірностей цього процесу є важливим завданням, як з точки зору розвитку міжнародних відносин, так і з точки

зору інтересів України, яка прагне більш активно інтегруватися до регіонального та світового простору.

У вітчизняній науці теорія екологічної конвергенції не розроблена; певна увага фахівців приділена соціально-економічним аспектам конвергенції регіонів України. Концептуальні засади цієї теорії були викладені автором у монографії "Глобальна екологічна політика та Україна" [11], однак вони потребують подальшого розвитку. Значно більший інтерес проблема екологічної конвергенції викликала у європейських вчених, які намагаються дослідити її головні чинники та форми (Ка-

тарина Хользингер, С.Нілл, Б.Артс [8], Пер Олоф Буш, Хельге Йоргенс, [1], Е.Леншоу, Д.Лайферінк [9]). Водночас бракує комплексних досліджень ситуації в різних регіонах світу, адже в основу напрацювань вказаних фахівців покладено екологічну політику в країнах-членах ОЕСР та країнах-членах ЄС.

Зважаючи на існуючі прогалини, метою даного дослідження є аналіз регіонального контексту екологічної конвергенції, що допоможе зрозуміти основні тенденції, а також проблеми та перспективи формування глобального екологічного поступу людства у перші десятиріччя XXI ст.

Для кращого розуміння процесів, що відбуваються на регіональному рівні, дамо більш детальне визначення процесу екологічної конвергенції. На думку директора управління порівняльної політики університету міста Констанц професора С.Нілла, екологічною конвергенцією можна вважати будь-яке збільшення подібності політики наднаціональних інститутів, держав, регіонів, місцевих органів влади за однією і більше характерними рисами політики (наприклад, цілям, інструментам, проявам) протягом заданого періоду часу [8, с. 33].

За нашими оцінками, основною закономірністю процесу екологічної конвергенції є наздоганяльно-випереджальний рух країн та регіонів світу та міжнародної спільноти в цілому. Його суть полягає в тому, що цілі та завдання, що приймаються на глобальному рівні, служать орієнтиром для країн, які поступово "підтягуються" до необхідного рівня, при досягненні якого міжнародною спільнотою ставляться нові, більш "високі" цілі і завдання. Аналіз свідчить, що існують певні цілі-"маяки" – рушії прийняття міжнародних, регіональних і національних документів. До них відносяться глобальні екологічні конференції (наприклад, Стокгольмська конференція з навколишнього середовища і розвитку (1971 р.), Конференція з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.), Конференція "Ріо + 10" (2002 р.) і "Ріо + 20" (2012 р.) та вихові документи, прийняті під час таких зустрічей (наприклад, Стокгольмська декларація з навколишнього середовища, Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку, Конвенція про біологічне різноманіття, Кіотський протокол).

Регіональний аспект екологічної конвергенції є, на наш погляд, одним із важливих напрямків цього руху, хоча на даний момент можна констатувати відмінні результати політики держав в межах регіонів, а відповідно – і успіхи самих регіонів.

Африка

Загальноновизнано, що цей континент є одним із найбідніших у світі. Майже 350 млн. чол. (44 %) живуть на \$1 США в день або менше, і 150 млн. чол. перебувають за межею бідності [5]. Головними перешкодами на шляху до економічного зростання та соціального розвитку в Африці є зовнішні борги, соціальні конфлікти, залежність сільського господарства від мінливості клімату, концентрація господарської діяльності на видобутку корисних копалин, обробітку товарних культур і лісозаготівлях, що справляє негативний вплив на довкілля. Найгострішими екологічними проблемами Африки є: деградація земель, розширення пустель, скорочення екосистемних послуг; поганий стан систем водопостачання та каналізації, боротьба з якими визнана світовою спільнотою важливою умовою подолання бідності та виконання Цілей розвитку тисячоліття.

Беручи до уваги окреслене, уряди африканських країн спрямовують свою діяльність на першочергове забезпечення продовольчої безпеки та розв'язання нагальних проблем розвитку. Саме в цьому напрямку відбувається зближення їх позицій, що призводить до

прийняття схожих заходів внутрішнього характеру та розвитку трансграничних відносин.

У цьому контексті варто вказати на активне впровадження міського планування та управління відходами, створення спільних (державно-приватних) підприємств, а також здійснення оцінки впливу великих проектів на навколишнє середовище. Однією з важливих ініціатив регіональної політики є підписання в 1980 р. в Лагосі плану дій, який спонукав країни-учасниці розробити власні генеральні плани управління в галузі водопостачання та сільськогосподарського виробництва.

Ще одним напрямком, який варто згадати, є перехід до комплексного управління водними ресурсами, що здійснюється не лише в межах державних кордонів, а й охоплює басейни річок, які знаходяться в спільному володінні кількох держав. Яскравим прикладом є програми щодо басейнів річок Ніл і Замбезі та проекти міжбасейнового перекидання водних ресурсів [7].

Не дивлячись на існування в Африці п'яти визнаних на міжнародному рівні "гарячих точок біорозмаїття", досі не вироблено одностайної позиції щодо їх підтримки. Низька активність та обмін досвідом спостерігаються і в сфері розвитку альтернативної енергетики, попри те, що її визнано ефективним інструментом зменшення бідності та зниження тиску на лісові ресурси, особливо у віддалених районах.

Наразі єдиною сферою, в якій спостерігається помітна конвергенція позицій африканських держав, є зміни клімату Землі. Майже всі африканські країни ратифікували Рамкову конвенцію про зміну клімату (РКЗК), і багато з них підтримують Кіотський протокол. Водночас, зважаючи на надзвичайну бідність, вони не беруть на себе жодних зобов'язань щодо скорочення викидів "парникових" газів (окреслене стосується і заходів з енергоефективності в контексті впровадження елементів "зеленої" економіки), що гальмує переговори стосовно нової міжнародної угоди, яка має прийти на зміну Кіотському протоколу.

Згідно з даними Індексу ефективності екологічної політики (EPI), країни африканського континенту протягом 2004-2014 рр. досягли незначних успіхів в екологічній політиці і займають в цьому рейтингу останні місця (переважно з 100-го по 178-е). Лише Єгипет посідає 50-е місце, Туніс – 52-е, ЮАР – 72-е, Марокко – 81-е, Алжир – 92-е. Водночас уже можна визначити лідерів регіону за результативністю екологічної політики, серед яких: Нігер (45,88%), Джибуті (22,77%), Сьєрра Леоне (21,79%), Конго (18,33%) [3].

Факти свідчать, що країни африканського континенту сьогодні є найбільш відсталими з точки зору успіхів в екологічній політиці, відповідно низьким є і рівень конвергенції в сфері захисту довкілля. Пріоритетність для країн континенту таких проблем, як боротьба з голодом та бідністю, надання базових санітарних та екосистемних послуг, зменшення дитячої та материнської захворюваності і смертності стимулюватиме зростання співпраці і зближення позицій саме в діяльності по їх подоланню. Однак значну роль в цьому відіграватиме, як і раніше, офіційна допомога з метою розвитку, яку африканські країни отримують від розвинених держав та міжнародних донорів. На противагу, "чисто" екологічні аспекти, ймовірно, ще довго залишаться поза увагою країн цього регіону.

Латинська Америка та Карибський басейн

Латинська Америка і країни Карибського басейну володіють найбільшими запасами орних земель, які оцінюються в 576 млн. га, що становить 30 % території регіону. Регіон також займає третє місце (після Азійсько-Тихоокеанського регіону та Африки) за площею зе-

мель, схильних до деградації, що становить 16 % від загальної площі деградованих земель у світі (1900 млн. га) [2]. Основними екологічними проблемами регіону є: втрата сільськогосподарських угідь в результаті ерозії, зміни типів землекористування та зростаючої урбанізації; деградація земель, пов'язана з їх ущільненням, забрудненням і виносом біогенів. Все це загострює проблему бідності і, в свою чергу, призводить до ще більшого погіршення стану навколишнього середовища і деградації земель.

За нашими оцінками, процес екологічної конвергенції на рівні країн Латинської Америки та Карибського басейну поступово розвивається; на даний час можна констатувати низку схожих тенденцій, зокрема у внутрішній політиці. Наприклад, зважаючи на відсутність у муніципалітетів достатніх ресурсів для будівництва нових і підтримки на належному рівні існуючих систем водопостачання та каналізації, з початку 1980-х рр. зросла участь у цій діяльності приватного сектора та розпочалися процеси децентралізації відповідальності за надання комунальних послуг у місцевих органах влади. Проте в Латинській Америці досі відсутня модель управління, яка забезпечувала б рівність і екологічну стійкість при наданні комунально-побутових послуг, тому очевидно, що це завдання буде вирішуватися найближчим часом, а позитивний досвід використовуватиметься та поширюватиметься на рівні всього регіону.

Спільні проблеми (у регіоні розташована четверта частина усіх світових запасів лісу) змушують держави Латинської Америки та Карибського басейну запроваджувати елементи сталого лісового господарства. З 1992 р. у більшості країн було проведено розмежування лісових земель, переглянуті правила користування лісом, а лісгосподарська діяльність включена в національні стратегії розвитку. Складовою частиною цієї політики стали нові концепції комплексного використання лісових ресурсів та визнання їх соціально-економічної ролі. Проте деякі з них досі не прийняті, у багатьох відсутні реально поставлені цілі та зв'язок зі стратегіями землекористування. Останнім часом з'явилися нові міжнародні ініціативи, спрямовані на встановлення зв'язків між сільськими громадами та лісовими ресурсами, проте поки результати цієї діяльності не простежуються; на початковій стадії також знаходиться розробка підходів до прийняття моделей розвитку об'єднаного лісового господарства.

Багатостороннє регіональне співробітництво найбільш активно розвивається в рамках Конвенції про захист та освоєння морського середовища Великого Карибського району, Програми з регіональних морів ЮНЕП, Міжнародної мережі по збереженню коралів, Карибського плану з адаптації в рамках проекту з глобальних змін клімату. Центральньоамериканська Рада по лісах та територіях, що перебувають під охороною, виконує функції консультативного органу щодо здійснення політики і стратегії в галузі сталого використання лісових ресурсів та збереження біорозмаїття, а Угода про співпрацю в басейні річки Амазонка, укладена вісьмома державами Південної Америки, сприяє розвитку спільної діяльності на цих територіях. При допомозі ЮНЕП розроблено дорожню карту Регіональної стратегії сталого виробництва і споживання, яка має бути прийнята в травні 2015 р. [10]. Варто наголосити, що в регіоні досить активно діють міжнародні організації, а вирішення проблем на основі регіонального співробітництва отримує зростаючу підтримку серед місцевої влади та населення.

У порівнянні з африканськими країнами, держави Латинської Америки і Карибського басейну мають більш помітні успіхи в екологічній політиці протягом 2004–

2014 рр. За даними EPI, за результатами минулого року вони переважно розташовані з 52-го по 110-е місце. Звичайно, є і аутсайтери (Сальвадор – 115-е місце, Парагвай – 133-е, Гайана – 137-е, Гренада – 147-е, Гаїті – 176-е). Водночас, саме Сальвадор продемонстрував найбільший в регіоні прогрес в екологічній сфері (17,75%). На другому місці Уругвай (15,67%), на третьому – Гайана (11,18%), на четвертому – Беліз (10,17%) [3].

Таким чином, можна констатувати низку позитивних результатів екологічної конвергенції в країнах Латинської Америки і Карибського басейну, хоча існує багато перешкод для більш активного зближення їх політики. Очевидно, що процес екологічної конвергенції розвиватиметься в напрямку їх подолання.

Західна Азія

Стан економіки країн Західної Азії сильно залежить від коливань цін на нафту на міжнародних ринках, внутрішньої економічної політики та інших факторів неекономічного характеру. Деградація земель і крайня її форма – спустелення – залишаються найбільш серйозними екологічними проблемами Західної Азії, особливо в країнах, де сільськогосподарське виробництво забезпечує значний внесок у національну економіку. У регіоні великі площі займають пустелі – від 10 % території в Сирії до майже 100 % в Бахреїні, Кувейті, Катарі та Об'єднаних Арабських Еміратах. Процеси спустелення охопили також великі території пасовищ в Іраку, Йорданії, Сирії та країнах Аравійського півострова. Причиною цього є поєднання кліматичних факторів, високих темпів зростання населення та інтенсифікації сільського господарства. Бідність і неефективна політика урядів посилюють цю тенденцію [6].

Геополітична нестабільність в країнах Західної Азії та навколо них змушує уряди здійснювати політику, спрямовану на досягнення національної продовольчої безпеки, що супроводжується протекціонізмом сільськогосподарського виробництва, створенням торгових бар'єрів і урядовим субсидуванням витрат на сільське господарство.

Основна причина збільшення потреб у воді – швидке зростання населення. Одним із важливих акцентів внутрішньої політики країн регіону є підвищення забезпечення водою. Наприклад, Йорданія взяла курс на збалансоване використання водних ресурсів без відкачування підземних вод; в країні створюються греблі та інші споруди для збереження всієї існуючої води. У багатьох країнах розширюються інвестиції в розвиток більш ефективною технології поливу. Водночас у регіоні досить слабким є збір гідрологічних даних, у результаті чого багато проектів базується на короткострокових спостереженнях або навіть на наукових припущеннях [6].

У рамках стратегії самозабезпечення продовольством країни регіону скорочують субсидії, закупівлю сільськогосподарської продукції, здійснюють вимірювання рівня води в свердловинах, розробляють нові тарифи на воду для зрошення, фінансують сучасні технології поливу і проводять кампанії з розширення обізнаності громадськості. При цьому увага, що приділяється регулюванню попиту і збереженню води, є незначною, що знижує ефективність окреслених заходів. На наш погляд, якщо найближчим часом в сільськогосподарську і водну політику регіону не будуть внесені зміни, то дефіцит води перетвориться на головну проблему національної безпеки і почне стримувати його розвиток.

Хоча відповідно до Індексу ефективності екологічної політики країни Західної Азії займають місця у першій сотні, протягом 2004-2014 рр. спостерігається помітний регрес в екологічній політиці: в ОАЕ -0,95%, в Брунеї -0,84%, в Катарі -1,33%, в Йорданії -1,07%, в Бахреїні -

4,09% [3]. До речі, це єдина група країн, в якій спостерігається така тенденція. Очевидно, це пов'язано з "нафтовою" складовою – бажанням досягти прибутку від її видобутку за будь-яку ціну, що негативно відображається на стані довкілля в регіоні. До того ж, в екологічній сфері країни Західної Азії є досить закритими і майже не співпрацюють з міжнародними установами.

Окреслене демонструє слабкість процесів екологічної конвергенції в країнах Західної Азії; на даний час спостерігається скоріше їх паралельний рух. На наш погляд, саме нестача водних ресурсів буде стимулювати країни регіону до розширення співпраці та зближення позицій у розв'язанні спільних екологічних проблем, однак це варто очікувати у віддаленій перспективі.

Азійсько-Тихоокеанський регіон

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що займає 23 % території суші, проживає більше 58 % населення світу. Він привертає увагу і як середовище найбільш динамічного у світі розвитку, і як економічний простір для активних інтеграційних процесів, котрі перетворюють його на цілісне економічне утворення. У цьому контексті вкажемо не лише на Індію та Китай, а й на "нові індустріальні країни" Східної Азії – Південну Корею, Сінгапур, Тайвань, Гонконг, а також Індонезію, Малайзію, Таїланд, Філіппіни, В'єтнам, М'янму, Лаос, Камбоджу. Ці країни мають унікальні природні багатства: на них припадає 85 % світового виробництва натурального каучуку, 83 % пальмової олії, 67 % олова та копри, 60 % видобутку міді, а також значна частина світових запасів деревини [12, с. 78].

За даними Глобальної оцінки деградації ґрунтів (ГЛАСОД), в Азійсько-Тихоокеанському регіоні близько 13 % земель деградовано. Тиск населення, надмірна залежність від дров та лісоматеріалів, а також перетворення лісових територій на сільськогосподарські, міські і промислові – основні причини збезлісіння в регіоні. В країнах Південної Азії, особливо в Індії і Південно-Східній Азії, дуже гострою є проблема забруднення водного шару [6].

Багато країн регіону потерпають від самовільної забудови та пов'язаних з нею інфраструктурних проблем, відповідно до розробки національних стратегій управління відходами залучається велика кількість зацікавлених осіб. У Японії, Республіці Корея, Малайзії та Таїланді служби з управління відходами приватизовані і цей досвід активно поширюється.

Усвідомлюючи негативні наслідки деградації лісів, уряди багатьох країн регіону розробили законодавство та програми в галузі лісового господарства, спрямовані на збереження та відновлення лісів; активно впроваджуються економічні механізми охорони лісових ресурсів. Крім того, в деяких країнах проводиться контроль за розчищенням земель і збереженням меж зон, що перебувають під захистом держави. Всі країни, за винятком Афганістану, є сторонами Конвенції про біологічне розмаїття. Багато країн приєдналися до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення, і до Рамсарської конвенції. Водночас багато ініціатив на рівні регіону недостатньо забезпечені даними, в них відсутнє комплексне розуміння екологічних систем. Території, що охороняються, створені в різних країнах, вони є географічно обмеженими та роз'єднаними.

Позитивною тенденцією з точки зору розвитку процесів конвергенції є поступовий спільний рух у бік комплексного планування та розвитку морських і прибережних зон шляхом здійснення різних ініціатив. Багато країн регіону приєдналися до двох основних міжнародних угод, спрямованих на боротьбу із забрудненням

морського середовища: Лондонської конвенції 1972 р. та Міжнародної конвенції про попередження забруднення скидами з суден (МАРПОЛ) 1973 р., включаючи Протокол від 1978 р., а також беруть участь у розпочатій в 1974 р. Програмі ЮНЕП щодо регіональних морів. Зокрема, План дій щодо морів Південної Азії, схвалений в 1995 р., охоплює Бангладеш, Індію, Мальдіви, Пакистан і Шрі-Ланку. Під егідою ЕСКАТО було організовано дослідження в рамках Плану управління прибережним середовищем в деяких країнах Південної Азії, в тому числі в Бангладеші, Пакистані та на Шрі-Ланці [7].

Особливістю цього регіону є існування країн-лідерів: згідно з даними ЕРІ за 2014 р., Австралія займає 3-є місце, Сінгапур – 4, Японія – 26-е, Південна Корея – 43-є, до рівня розвитку яких поступово підтягуються менш розвинені країни. Водночас цей процес є дуже повільним, й інші "азійські тигри" демонструють низьку ефективність екологічної політики: Малайзія в ЕРІ посідає 51-е місце, Таїланд – 78-е, Індонезія – 112-е, Філіппіни – 114. Ще гірші результати демонструють Китай (118-е місце) та Індія (155-е місце), які, крім надзвичайно швидкого економічного зростання, демонструють і найвищі темпи збільшення населення. Єдиною країною, що продемонструвала значний прогрес в екологічній політиці протягом 2004-2014 рр., є Демократична Республіка Східний Тимор (45,37%). Помітні зрушення спостерігаються і на Мадагаскарі (15,48%), в Афганістані (12,7%), Республіці Кабо Верде (11,58%), в Республіці Палау (10,84%) [3].

Зважаючи на існування регіональної системи поділу праці, що стала основою інтенсивного господарського зближення в регіоні, в наступні роки можна очікувати розширення процесу екологічної конвергенції. Перш за все, це стосується сфери стандартів, зменшення забруднення річок, покращення стану ґрунтів та забезпечення водними ресурсами (в контексті розв'язання продовольчої проблеми в низці країн регіону).

Північна Америка

Екологічна ситуація в США та Канаді краща, ніж у багатьох регіонах світу. Наприклад, щорічний приріст запасів деревини в Північній Америці на 255,5 м³ перевищує обсяг лісозаготівель, хоча постає проблема підтримки здоров'я лісів, які останнім часом приходять у пригнічений стан унаслідок змін клімату. Можна констатувати, що негативні наслідки змін клімату (наприклад, урагани, деградація земель тощо) перетворились останніми роками на головну проблему, від якої потерпає не лише довкілля країн регіону, а й їх економіка.

"Нетрадиційною" екологічною проблемою Північної Америки є "розповзання міст", яке у післявоєнний період було обумовлено економічним зростанням, стимулюванням індивідуального домоволодіння, виділенням для цих цілей ділянок, урядовими субсидіями і фінансуванням будівництва автомагістралей і приміської інфраструктури. Це призвело до скорочення використання громадського транспорту, зростання ролі легкових автомобілів і збільшення відстаней, які жителі передмість долають щодня. Названі особливості загострили проблему викидів "парникових" газів, які вважаються одним із головних чинників змін клімату Землі. Зважаючи на екологічні, соціальні та економічні наслідки окресленого, США та Канада впроваджують плани "гармонійного" зростання та сталого розвитку міст [7].

Загалом екологічна політика США та Канади має помірні успіхи: за індексом ЕРІ вони займають відповідно 33-тє та 24-є місця, хоча темпи позитивних змін упродовж 2004-2014 рр. є невисокими (2,23% та 2,58% відповідно) [3]. Обидві країни розвивають низку спільних проєктів та беруть участь у різних регіональних і глобальних

угодах. До речі, вони мають спільну позицію відносно Кіотського протоколу – Сполучені Штати Америки досі його не підписали, а Канада в 2012 р. вийшла з нього.

Водночас, співпраця країн Північної Америки з країнами інших регіонів, наприклад, Латинської Америки та Карибського басейну, поки що є незначною; найбільш розвиненими є відносини з Мексикою (в рамках організації НАФТА). Займаючи лідерські позиції в екологічній сфері, США та Канада мають розпочати більш активний діалог зі своїми південними сусідами та збільшити інвестування в спільні довкільні проекти, що не лише сприятиме створенню екологічно безпечного простору в межах всього американського континенту, а і стимулюватиме країни Південної Америки покращувати свою екологічну політику та підтягувати її до більш високих стандартів.

Європа

Європейський регіон сьогодні визнано лідером глобального природоохоронного руху. Країни-члени ЄС взяли на себе широку низку зобов'язань у різних сферах захисту довкілля. Наприкінці XX ст. регіон потерпав від надмірного забруднення водного та повітряного простору, кислотних дощів, що знищили великі лісові масиви, значного використання пестицидів у сільському господарстві, однак узгоджена політика країн сприяла їх мінімізації.

У Європейському Союзі приймаються спільні стратегічні документи загального та секторального характеру (екологічні програми, плани, стратегії), ставляться амбітні національні цілі (наприклад, скоротити впродовж 2008-2012 рр. рівень викидів парникових газів у порівнянні з 1990 р. на 8%, цілі "20-20-20", що передбачають до 2020 р. скоротити викиди "парникових" газів, зменшити використання традиційних енергоресурсів та збільшити вироблення енергії з альтернативних джерел на 20% у порівнянні з 1990 р.). На відміну від інших регіонів світу, активно розвивається ринок торгівлі квотами на викиди "парникових" газів.

Країни регіону беруть участь у створенні Європейської екологічної мережі "Природа-2000" та "Смарагдової" мережі, впровадженні програм комплексного управління прибережними зонами. У 1992 р. була прийнята регіональна Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, спрямована на посилення національних водоохоронних заходів. На рівні окремих водозборів можна згадати такі транскордонні ініціативи, як Конвенція щодо співробітництва з метою охорони та сталого розвитку річки Дунай, Конвенція з охорони річки Рейн, План дій для Середземного моря та Конвенція по Чорному морю [4].

Відповідно до Індексу ефективності екологічної політики країни-члени ЄС очолюють список лідерів (Швейцарія посідає 1-е місце, Чехія – 5-е, Німеччина – 6-е,

Іспанія – 7-е, Австрія – 8-е, Швеція – 9-е, Норвегія – 10, Нідерланди – 11-е). Водночас середні темпи покращення діяльності в екологічній сфері в цих країнах є невисокими і становлять 2-4% [3], що пояснюється політикою когезії, яка сприяє підтягуванню рівня більш відсталіх регіонів і таким чином вирівнюванню ситуації в межах всього Європейського Союзу. В її рамках розвиваються і процеси екологічної конвергенції. На наш погляд, європейська модель заслуговує на активне вивчення та впровадження найбільш ефективних елементів співпраці на рівні інших регіонів світу.

Таким чином, спільні екологічні проблеми сприяють зближенню позицій держав і формуванню субрегіональної та регіональної екологічної політики, яка, в свою чергу, є складовою глобальних дій щодо захисту довкілля. Передовими за рівнем і результатами екологічної конвергенції є Європа та Північна Америка, які мають більш активно долучитись до допомоги в екологічній сфері країнам інших регіонів, адже покращення стану довкілля є спільною справою усіх держав. Це сприятиме подальшому розширенню та поглибленню процесів екологічної конвергенції.

Список використаних джерел

1. Busch P. The International Sources of Policy Convergence: Explaining the Spread of Environmental Policy Innovations / P. Busch, H.Jørgens // Journal of European Public Policy. – 2005. – № 12. – P. 860-884.
2. Central American Council of Forests and Protected Areas [Electronic Resource]. – Access mode: <http://unterm.un.org/DGAACS/unterm.nsf/8fa942046ff7601c85256983007ca4d8/f170b68ed0c7ed98852569fa00001760?OpenDocument>
3. Environmental Performance Index – 2014 [Electronic Resource]. – EPI. Access mode <http://epi.yale.edu/epi>
4. European Commission [Electronic Resource]. – EU. Access mode: http://ec.europa.eu/policies/index_en.htm
5. Food Security and Nutrition in the context of the Global Nutrition Transition [Electronic Resource]: FAO. Access mode: <http://www.fao.org/3/a-i3862e.pdf>
6. Global Assessment of Land Degradation and Improvement [Electronic Resource]: ISRIC. Access mode: http://www.isric.org/isric/webdocs/docs/Report%202008_01_GLADA%20international_REV_Nov%202008.pdf
7. Global Environment Outlook 3 [Electronic Resource]: GEO. Access mode: <http://www.grida.no/publications/other/geo3/?src=/geo/geo3/>
8. Holzinger, K. Environmental Policy Convergence in Europe. The Impact of International Institutions and Trade / Holzinger, K. Knill C., Arts B. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008 – 424 p.
9. Jørgens H. Understanding Environmental Policy Convergence. The Power of Words, Rules and Money / Jørgens H., Lenschow F., Liefferink D. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 325 p.
10. Latin America and the Caribbean [Electronic Resource]: UNEP. Access mode: <http://www.unep.org/10yfp/Activities/RegionalActivities/LatinAmericaandtheCaribbean/tabid/129611/Default.aspx>
11. Перга Т.Ю. Глобальна екологічна політика та Україна: монографія / Тетяна Юріївна Перга. – Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 285 с.
12. Солонінко К.С. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / К.С.Солонінко. – К.: Кондор, 2008. – 380 с.

Надійшла до редколегії 20.11.14

Т. Перга, канд. ист. наук, старш. науч. сотр.

Государственное учреждение "Институт всемирной истории НАН Украины", Киев, Украина

ЕКОЛОГІЧЕСКАЯ КОНВЕРГЕНЦИЯ: РЕГИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА

В статье раскрываются основные принципы теории экологической конвергенции. Анализируется экологическая политика на уровне различных мировых регионов и основные направления ее сближения.

Ключевые слова: экологическая конвергенция, экологическая политика, региональная политика

T. Perga, PhD (History)

State institution "Institute of the World History of the NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine

ENVIRONMENTAL CONVERGENCE: REGIONAL SPECIFIC

The general principles of the theory of the environmental convergence are presented. The environmental policy on the regional level and the main trends of the convergence of countries are analyzed.

Keywords: environmental convergence, environmental policy, regional policy.